

Mirosław Chmielewski, Marek Marczewski

Biuletyn katechetyczny

Collectanea Theologica 72/1, 167-180

2002

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN KATECHETYCZNY (87)

ZAWARTOŚĆ: I. „Sto lat polskiej katechezy”. Spotkanie wykładowców katechetyki, Częstochowa, 26-27 września 2000 r.; II. „Katecheza dorosłych we wspólnocie Kościoła”. Spotkanie wykładowców katechetyki, Częstochowa, 26-27 września 2001 r.*

I. STO LAT POLSKIEJ KATECHEZY

Spotkanie wykładowców katechetyki, Częstochowa, 26-27 września 2000 r.

Skończył się wiek XX. Ostatni jego rok był czasem podsumowań, bilansów, zestawień oraz spojrzeniem wstecz, aby z uporządkowanym bagażem doświadczeń i osiągnięć wejść w nowy wiek i nowe tysiąclecie.

Również polscy wykładowcy katechetyki, zebrani na dorocznym spotkaniu Sekcji Wykładowców Katechetyki Wyższych Seminariów Duchowych w Polsce, podjęli próbę uczynienia swego rodzaju bilansu dokonań polskiej katechetyki i katechezy w minionym stuleciu. Zamiarem organizatorów dwudniowego spotkania było – jak mówił, otwierając sympozjum, ks. prof. dr hab. Roman Murawski SDB, przewodniczący Sekcji Katechetyków – przez wybitne postaci polskich katechetyków popatrzeć na dokonania katechezy w Polsce kończącego się XX w. Dlatego temat sympozjum brzmiał: *Sto lat polskiej katechezy. Wkład wybitnych polskich katechetyków w odnowę i rozwój polskiej katechezy*. Wybór najbardziej reprezentatywnych katechetów nie był łatwy, biorąc pod uwagę chociażby ograniczenia czasowe spotkania. Jednakże konsulta sekcji dokonała, co podkreślali uczestnicy sympozjum, trafnego wyboru, przedstawiając sylwetki i dokonania katechetyczne siedmiu twórców polskiej katechetyki i katechezy: ks. Walentego Gadowskiego, ks. Zygmunta Bielawskiego, ks. Józefa Wojtukiewicza, ks. Mariana Finkego, sługi Bożego ks. Franciszka Blachnickiego, ks. Mieczysława Majewskiego SDB i ks. Jana Charytańskiego SJ.

* Redaktorem Biuletynu katechetycznego jest ks. Władysław Kubik SJ, Kraków.

Osoby prezentujące sylwetki i dokonania wymienionych katechetów uczyniły to z dużą kompetencją, ponieważ albo są autorami ich monografii, albo należą czy też należały do ich bliskich współpracowników. Wprawdzie ze względów czasowych niemożliwe było przedstawienie pełnego obrazu osiągnięć polskiej katechetyki minionego stulecia, jednakże wygłoszone referaty dawały okazję do uporządkowania wiedzy o naszej katechetyce i katechezie, pomogły dostrzec w jej stuletniej historii prądy rozwojowe, a także przyporządkować nurty katechetyczne osobom, a osoby nurtom.

W pierwszy dniu spotkania sylwetki i dokonania katechetyczne ks. Walentego Gadowskiego i ks. Zygmunta Bielawskiego zaprezentował zebrany ks. prof. dr hab. Władysław Kubik SJ („Ignatianum”, Kraków). Osobę i dzieło ks. Józefa Wojtukiewicza przedstawiła pani dr Barbara Rozen (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski). Pod nieobecność ks. prof. dr hab. J. Szpeta (UAM Poznań) jego referat o ks. Marianie Finkem odczytała s. Gabriela Janikula ASC (UAM). Natomiast w referacie zatytułowanym *Od duszpasterstwa ku ewangelizacji* dr hab. Marek Marczewski (KUL) przedstawił główne osiągnięcia w dziedzinie teologii pastoralnej i katechetyki służby Bożego ks. Franciszka Blachnickiego oraz wynikające z jego twórczości postulaty dla współczesnego duszpasterstwa i katechezy. Pierwszy dzień zakończył się prezentacją nowości wydawniczych z zakresu katechetyki i pedagogiki. Większość pozycji książkowych była przedstawiana przez ich autorów.

Drugiego dnia wykładowcom katechetyki zostały zaprezentowane doskonale znane postaci dwóch współczesnych katechetów. Ks. dr A. Offmański ze Szczecina przedstawił esej o ks. prof. dr hab. Janie Charytańskim SJ, zatytułowany *Z pokolenia nieustannie poszukujących*. Postać, działalność i twórczość naukową tragicznie zmarłego rok temu ks. prof. dr hab. Mieczysława Majewskiego SDB przypomniał wszystkim jego długoletni współpracownik i współbrat zakonny, ks. prof. dr hab. Stanisław Kulpaczynski SDB (ITP KUL).

Na spotkaniu byli obecni także biskupi-katechetycy: ks. bp dr Kazimierz Nycz – przewodniczący Komisji Episkopatu ds. Wychowania oraz jej członkowie – ks. bp dr Gerard Kusz i ks. bp dr hab. Antoni Długosz. Zanim przejdziemy do omówienia niektórych referatów, warto podzielić się dobrą wiadomością, że powstaje słownik polskich katechetów ostatniego stulecia, który przygotowują ks. prof. dr hab. R. Murawski SDB, ks. prof. dr hab. Z. Marek SJ, ks. dr R. Czerkawski.

Sylwetki ks. Walentego Gadowskiego (1861-1956) i ks. Zygmunta Bielawskiego (1877-1939) oraz ich zasługi dla przedwojennej polskiej katechezy zarysował w swoim referacie ks. prof. Kubik. Dokonania obu katechetów ukazały raz jeszcze, że polska katecheza przedwojenna była otwarta na zachodnie prądy i osiągnięcia w pedagogice, dydaktyce i katechetyce (szczególnie w obszarze języka niemieckiego). Ponadto autor referatu pokazał, jak prezentowani katechetycy nie tyl-

ko twórczo przeszczepiali nowe idee katechetyczne na polski grunt, ale afirmując dydaktyczne osiągnięcia, określane mianem metody stopni formalnych lub metody monachijskiej, i korzystając z osiągnięć zachodnich, rozwijali polską katechetykę (np. metoda stopni formalnych w ujęciu Gadowskiego czy Z. Bielawskiego, z trzema stopniami głównymi i dwunastoma podstopniami), zachowując jej specyfikę.

Postać ks. Józefa Wojtukiewicza (1901-1989) zaprezentowała dr Barbara Rozen. Ks. Wojtukiewicz został ukazany jako katechetyk i katecheta wielce twórczy, szczególnie po II wojnie światowej. Swoją działalnością i twórczością stworzył podwaliny pod rozwój teorii i praktyki katechetycznej w latach powojennych. Przedmiotem jego duszpasterskiej i katechetycznej działalności były zagadnienia katolickiego wychowania integralnego i metodyka pracy wychowawczej, zwłaszcza katechetycznej. Wśród licznych dzieł, jakie pozostawił po sobie ks. Wojtukiewicz, na szczególną uwagę zasługuje utworzenie w 1945 r. Instytutu Katolickiego w Częstochowie – samodzielnej instytucji naukowo-wydawniczej, która kształciła kadry katolickich wychowawców. Ponadto jest on twórcą oryginalnej metody nauczania „przeżyciowo-czynnej”. Jest także autorem i współautorem licznych publikacji i pomocy katechetycznych.

Autorka referatu, stawiając pytanie, co polska katechetyka zawdzięcza działalności i twórczości ks. J. Wojtukiewicza, wskazała między innymi na następujące jego zasługi:

- był on jedynym katechetykiem, który w swoim czasie tak mocno podkreślał konieczność kształcenia katechetów, a w szczególności troszczył się o kształcenie katechetów świeckich;

- opracowywane przez niego podręczniki do nauki religii, szkice katechez (konспекty) oraz pomoce dydaktyczne bazowały wprawdzie na stopniach formalnych, ale jednocześnie mocno akcentowały aktywizowanie dzieci w czasie katechezy; warto zaznaczyć, że działało się to już w latach czterdziestych i pięćdziesiątych XX w.

- kolejną zasługą ks. J. Wojtukiewicza dla polskiej katechezy to inicjowanie, propagowanie i prowadzenie katechezy przedszkolnej z udziałem rodziców lub starszego rodzeństwa.

Pierwszą postacią z „wielkiej «trójcy» współczesnej polskiej katechetyki” (R. Murawski) zaprezentował uczestnikom częstochowskiego spotkania dr hab. Marek Marczewski (KUL). W swoim czteropunktowym referacie zatytułowanym *Od duszpasterstwa ku ewangelizacji* przypomniał osiągnięcia ks. F. Błażnickiego w dziedzinie teologii pastoralnej w Polsce oraz wskazał w tym kontekście na jego zasługi dla polskiej myśli i praktyki katechetycznej. Wprawdzie autor wystąpienia nie mówił o wkładzie ks. Błażnickiego w odnowę materialno-kerymatyczną

katechezy ani o wypracowanych przez niego podstawach katechezy, ale organizując treść wystąpienia wokół refleksji sługi Bożego o konieczności skoncentrowania zbawczej posługi Kościoła w wymiarze katechetycznym wokół (deutero)katechumenatu, chciał ukazać aktualne – zdaniem prelegenta – wyzwania stojące przed polską katechezą przełomu wieku.

W pierwszej części referatu *Katechetyka jako nauka o kościelnym katechumenacie* autor ukazał związki między teologią pastoralną, jej zasadą formalną, którą wypracował ks. Blachnicki, a katechezą, rozumianą jako przepowiadanie Słowa w całokształcie zbawczej posługi Kościoła. Według niego ks. Blachnicki jest pierwszym teologiem pastoralistą, który potraktował katechetykę jako integralną część teologii pastoralnej. W ten sposób ks. Blachnicki nawiązał do początków odrodzenia kerygmatycznego, a następnie kerygmatyczno-antropologicznego, które to kierunki wyraźnie podkreślały eklezjalny wymiar katechezy. Według ks. Blachnickiego ma to ustrzec katechetykę przed m.in. sprowadzeniem jej wyłącznie do teorii katechezy, dydaktyki lub pedagogiki religijno-moralnej. W związku z tym ks. Blachnicki szedł w kierunku rozumienia katechetyki jako nauki o kościelnym katechumenacie.

W drugim punkcie referatu, zatytułowanym *Ku katechumenalnej koncepcji duszpasterstwa*, M. Marczewski ukazał zarys koncepcji duszpasterstwa i parafii, które ks. Blachnicki wyprowadzał z instytucji katechumenatu. Tworzona przez niego teologia parafii (wspólnoty) i koncepcja katechezy parafialnej przypisuje wielką rolę wspólnotom, grupom i ruchom eklezjalnym, w których i przez które dokonuje się proces inicjacji deutero- lub neokatechumenalnej. To z kolei stawia przed katechetyką – rozumianą przez ks. Blachnickiego jako nauka o kościelnym katechumenacie – zadanie „wypracowania i wskazania formy katechumenatu najodpowiedniejszej na daną godzinę dziejów Kościoła”. Referent podkreślił, że ks. Blachnicki w swej teorii katechetycznej zasadniczy ciężar posługi katechetycznej kładł na parafię. Przestrzegał przed zawężaniem katechumenatu tylko do katechezy szkolnej dzieci i młodzieży. Zachowując i rozwijając tenże „katechumenat szkolny”, postulował jednak konieczność katechumenatu rodzinnego, jako naturalnego środowiska wzrostu wiary dziecka, oraz katechezę dorosłych w ramach duszpasterstwa parafialnego.

Wypracowana przez ks. Blachnickiego forma katechumenatu znalazła ucieleśnienie w Ruchu Światło-Życie. Zasady formacji w nim zawarte autor przedstawił w trzecim punkcie swego referatu: *(Deutero) katechumenalna formacja w Ruchu Światło-Życie*. W zakończeniu wystąpienia – nawiązując do wcześniej przedstawionych treści – postulował, aby katechetycznego przepowiednia Słowa nie sprowadzić li tylko do katechezy szkolnej, którą sługa Boży uważał za cenną i pożyteczną, ale z drugiej strony za wyłącznie pomocniczą względem katechezy parafialnej.

W drugim dniu spotkania wykładowców katechetyki ks. dr Andrzej Offmański ze Szczecina w znamiennie – jak sam stwierdził – zatytułowanym eseju (*Z pokoleń nieustannie poszukujących*) przedstawił postać żyjącego wielkiego polskiego katechetyka, ks. prof. dr. hab. Jana Charytańskiego SJ (ur. 1922). Po przedstawieniu jego naukowej biografii autor referatu zaproponował słuchaczom przyjrzenie się twórczości ks. Charytańskiego przy użyciu trzech słów-kluczy: adaptacja; kształtowanie; świadczenie. Według prelegenta te trzy słowa-klucze przenikają się w całość twórczości profesora.

Ks. J. Charytański, będąc członkiem Europejskiej Ekipy Katechetyków, nie tylko zna osiągnięcia katechetyki szczególnie we Francji i w Niemczech, ale także przybliżyła polską katechezę Europie. Znajomość kierunków rozwojowych katechetyki na Zachodzie wykorzystuje do tworzenia współczesnej katechetyki polskiej. Czyni to nie tylko przez ich prezentację ale również przez adaptację do naszej zmieniającej się rzeczywistości. Nie identyfikując się z żadnym z kierunków katechetycznych, przechodzi w swojej twórczości od akcentów kerygmatacznych do katechezy ukierunkowanej egzystencjalnie. Zdaniem autora referatu, centralną kategorią katechetyczną w twórczości ks. J. Charytańskiego jest Biblia, a podstawowym źródłem katechezy liturgia. W swojej twórczości poświęcił on wiele miejsca zagadnieniom środowiska katechetycznego. Pod tym względem jest bliski ks. F. Blachnickiemu, ponieważ wskazuje na ważność wychowania do życia w Kościele i pisze o katechumenacie parafialnym. W dalszej części referatu ks. A. Offmański zauważył, że ks. prof. Charytański koncentruje się w swoich katechetycznych poszukiwaniach na fundamentalnych zagadnieniach katechetyki i katechezy. Interesują go cele, zadania i treść katechezy. Pod jego kierunkiem powstał program szczegółowy katechezy do szkoły podstawowej *Bóg z nami* i *Katechizm Religii Katolickiej*. Warto zauważyć, że oba programy mają zasięg ogólnopolski.

W dyskusji po przedstawionym referacie, mającej charakter dopowiedzeń, ks. R. Murawski, który współpracuje z ks. J. Charytańskim od 1972 r., wyróżnił odnośnie do kierunków katechetycznych następujące etapy w jego twórczości: kerygmataczny, antropologiczny, integralny. Natomiast porównanie jego twórczości z twórczością ks. Blachnickiego i ks. Majewskiego przedstawił w takim oto zestawieniu: Blachnicki – katechumenat – Charytański – inicjacja chrześcijańska – Charytański – Biblia, liturgia, teologia – Majewski – pedagogika i psychologia.

Ostatni referat w czasie tegorocznego spotkania dotyczył ks. prof. dr. hab. Mieczysława Majewskiego SDB (1928-1999). Jego postać i osiągnięcia w katechetyce przypomniał zebrany ks. prof. S. Kulpaczyński (KUL). Autor zarysował jedynie – z racji ograniczeń czasowych i dużej spuścizny naukowej – linie przewodnie twórczości i działalności katechetycznej ks. Majewskiego, który zajmował się kate-

chetyką fundamentalną, katechezą antropologiczną (habilitacyjną) i jako jeden z pierwszych, i jak dotychczas nielicznych w Polsce, pisał o teologii katechezy. Bardzo bliska mu była zasada wierności Bogu i człowiekowi, którą przybliżał nie tylko studentom na podstawie literatury zachodniej, a także przekazał w opracowanym przez siebie, w oparciu o naukę Kościoła i polskie doświadczenie katechetyczne, modelu katechezy integralnej. Następnie prelegent mówił o zasługach ks. M. Majewskiego w zakresie kształcenia nowych kadr katechetycznych w Polsce. Promował on w okresie swojej pracy w KUL 61 doktorów i 209 magistrów teologii. Zapewne niewielu katechetów może poszczycić się tak licznym gronem uczniów.

W kolejnym punkcie wystąpienia prelegent ukazał ks. Majewskiego jako organizatora Ogólnopolskich Sympozjów Katechetycznych, które odbywają się w KUL od 1971 r., a od 1977 r. wpisały się na stałe w kalendarz lubelskiej uczelni. Niestrudzenie promował studenckie spotkania sekcji katechetycznych ATK i KUL. Miał wyjątkowy dar tworzenia zespołu katechetycznego z pracowników naukowych i studentów, co podkreślali także jego byli uczniowie uczestniczący w spotkaniu. Zapewne rezultatem tej troski są *Materiały katechetyczne dla szkół średnich* i jedyne chyba do tej pory *Materiały katechetyczne dla szkół zawodowych*. W ostatniej części swego referatu ks. prof. S. Kulpaczyński, ukazując europejski kontekst twórczości ks. M. Majewskiego (członka Europejskiej Ekipy Katechetów), podkreślił między innymi, że był on przede wszystkim teoretykiem katechetyki i pozostawił po sobie bazę teoretyczną, niezbędną do kształcenia katechetów i katechetów.

W dyskusji i wypowiedzeniach udział wzięli m.in.: bp dr hab. Antoni Długosz, dr Elżbieta Młyńska, s. dr hab. Halina Wrońska, ks. prof. dr hab. R. Murawski SDB, ks. dr Tadeusz Kocór.

Mirosław Chmielewski CSsR, Tuchów

II. KATECHEZA DOROSŁYCH WE WSPÓLNOCIE KOŚCIOŁA

Spotkanie wykładowców katechetyki, Częstochowa, 25-26 września 2001 r.

Temat i hasło kolejnego corocznego spotkania Sekcji Wykładowców Katechetyki Wyższych Seminarium Duchownych w Polsce, które odbyło się w dniach 25-26 września 2001 r. w Częstochowie, został przejęty z opublikowanego w języku polskim dokumentu Międzynarodowej Rady ds. Katechezy pt. *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej* (skrót: KDWCh)¹. Na jego program złożyły się czte-

ry referaty: *Zagadnienie katechezy dorosłych według dokumentu „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej”* – dr hab. Kazimierz Misiaszek SDB (Warszawa, UKSW); *Dorosły jako przedmiot katechezy* – ks. dr Andrzej Kiciński (Lublin, KUL); *Jaka katecheza dla dorosłych?* – ks. dr Radosław Chałupniak (Opole, UO); *Miejsce katechezy dorosłych w duszpasterstwie polskim* – ks. dr Piotr Tomasik (Warszawa, UKSW).

Zjazd katechetyków otworzył prof. dr hab. Roman Murawski SDB, przewodniczący Sekcji, wybitny katechetyk i wychowawca wielu pokoleń katechetyków i katechetów w naszym kraju. W swym wystąpieniu zwrócił uwagę na znaczenie podjętego zadania, które stanowiło i stanowi przedmiot licznych opracowań², a także zebrań polskich katechetyków i katechetów. Okazję tegorocznego spotkania – jak podkreślił – stanowiło wydanie polskiego tłumaczenia wyżej wymienionego dokumentu, poświęconego katechezie dorosłych oraz próba opisanie miejsca i roli tej formy katechezy w ogólnym duszpasterstwie polskim.

Katechetyka jako dyscyplina teologii pastoralnej jest wykładana w Polsce nie tylko w wyższych seminariach duchownych lub – jak było dotychczas – w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim czy Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, lecz na wydziałach teologicznych uniwersytetów w wielu miastach naszego kraju (Katowice, Olsztyn, Opole, Poznań, Toruń), dlatego ks. Murawski zaproponował, by dokonać zmiany nazwy Sekcji z „Sekcja Wykładowców Katechetyki Wyższych Seminariów Duchownych w Polsce” na „Sekcja Wykładowców Katechetyki w Polsce”, co jednogłośnie zostało przyjęte.

W swoim wystąpieniu ks. prof. dr hab. Kazimierz Misiaszek wskazał na te części dokumentu, które pozostawiają wiele do życzenia lub wymagają koniecznych uzupełnień. Takie stanowisko prelegenta uzasadnia już tytuł referatu oraz fakt, że jest tłumaczem, a zatem osobą najlepiej zorientowaną w wartości prezentowanego tekstu. Uwagi krytyczne odniósł do trzech zagadnień: rozumienia terminu „dorosły”; celów, treści i metody katechezy dorosłych oraz formacji katechetów.

W dokumencie nie znajdziemy wyczerpującej odpowiedzi na pytanie, kto to jest dorosły człowiek. „Autorzy bowiem, najbardziej skoncentrowali się na wątpli-

¹ *Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej. Niektóre linie i ukierunkowania*, tłum. K. Misiaszek SDB, Kraków 2001. W tym tekście jest zawarta także próba zdefiniowania terminu „katecheza dorosłych”: „Byłaby więc ona «pierwszym, podstawowym, integralnym i systematycznym pogłębianiem otrzymanej w chrzcie świętym wiary, której rozwój dokonuje się w ciągu całego życia osoby, w perspektywie osiągnięcia pełnej dojrzałości w Chrystusie»”, K. Misiaszek, *Zagadnienie katechezy dorosłych według dokumentu „Katecheza dorosłych we wspólnocie chrześcijańskiej”* (mps), s. 7-8.

² Por. R. Murawski (oprac.), *Bibliografia katechetyczna 1945-1995*, Warszawa 1999.

wościach odnośnie do jednoznacznego określenia kategorii «dorosły» (...). Polecają natomiast, aby postrzegać dorosłego głównie poprzez relacje międzypokoleniowe między młodymi i starszymi³. Pewnym ułatwieniem postrzegania dorosłego jest umiejscowienie go w kontekście życia społecznego, „jako jego najbardziej właściwy podmiot oraz świadek czy nawet ofiara rozmaitych form niesprawiedliwości, marginalizacji czy dyskryminacji” (KDWCh, art. 11-12), życia kościelnego, jako twórcę „świata bardziej sprawiedliwego i braterskiego” i naśladowcę Chrystusa „w konkretnych sytuacjach życia” (*tamże*, art. 13) oraz w warunkach wyzwania, których wielość stawia przed nim jego środowisko życia, by „przemieniać świat zgodnie z Ewangelią” (*tamże*, art. 14-17)⁴.

Wprawdzie tekst dokumentu „dość jasno ukazuje kwestię celów, treści i metod w katechezie dorosłych”, to „nie spotykamy jednak w nim szerszego rozumienia katechezy dorosłych, które mogłyby nas przekonać, że wychodzi ona poza ściśle rozumianą konfesyjność, tak aby mogła być propozycją otwartą na poszukiwanie człowieka obojętnego w wierze czy niewierzącego (...). Propozycje bowiem zawarte w dokumencie ograniczają się do formowania chrześcijanina jak gdyby już zasadniczo przekonanego co do podstawowych racji wyznawanej przez siebie wiary”. Podobny zarzut stawia prelegent postulatów dotyczących treści katechezy dorosłych, które akcentują intelektualny, moralny i duchowy rozwój depozytu wiary w dorosłym, zamiast stawiać „pytania, trudności i wątpliwości, jakie rodzą się w sercu człowieka”⁵.

Wydaje się, że reprezentowanego tu stanowiska nie można uznać za słuszne w kontekście wspomnianej i zaznaczonej próby definicji katechezy dorosłych jako pogłębienia otrzymanej w chrzcie św. wiary, której rozwój dokonuje się w ciągu całego życia osoby (por. KDWCh, art. 32, 2, 2). Można domyślać się, że autorzy dokumentu pozostawiają troskę o przepowiadanie słowa Bożego osobom niewierzącym, wątpiącym czy obojętnym ewangelizacji i następującemu po niej procesowi (deutero)katechumenatu, a więc procesowi (re)inicjacji chrześcijańskiej.

Niepokoje jednak fakt opuszczenia w dokumencie zagadnienia formacji katechetów (katechistów). Nie dziwi zatem tak stanowcze stwierdzenie: „Brak wyodrębnienia jej w dokumencie może sprawiać wrażenie o [pominięciu] jednego z podstawowych podmiotów w katechezie, jakim jest katecheta. Jego formacja nie sprowadza się bowiem tylko do zagadnień metodycznych, ale jest o wiele szersza, tyczy się motywów, celów treści, które winien katecheta poznać, zinterioryzować, aby być rzeczywiście nauczycielem wiary”⁶.

³ K. Misiaszek, *Zagadnienia katechezy dorosłych*, s. 4-5.

⁴ *Tamże* s. 5.

⁵ *Tamże* s. 8-9.

⁶ *Tamże* s. 11.

Referat ks. dr. Andrzeja Kicińskiego uczynił zadość wskazanemu przez ks. Misiaszka brakowi opisanego i określenia, kto to jest dorosły. Nie ulega wątpliwości, że psychologia rozwojowa poświęcała swą uwagę zasadniczo dzieciom i młodzieży. Termin „andragogika” i wywodząca się z niego dyscyplina pedagogiczna, wprowadzona na początku ubiegłego stulecia (1907), zdaje się dopiero zajmować należne jej miejsce w polskiej pedagogice pastoralnej (religijnej), choć na dobre zadomowiła się w świeckiej edukacji dorosłych.

Przywołując E. Ericksona, który pierwszy „opracował naukowo pełną koncepcję cyklu życia jednostki”, prelegent skoncentrował swą uwagę na badaniach Daniela J. Levinsona i zaprezentował uczestnikom Sympozjum jego porządkującą psychologię rozwojową wieku dorosłego, na którą składa się sześć okresów życia⁸:

- okres przejścia do wczesnej dorosłości – pierwsze samodzielne kroki: od 17-22 lat;

- wstępowanie w świat dorosłych – poszukiwanie przewodników: od 22-30 lat;

- wchodzenie w lata trzydzieste – bycie dorosłym bez taryfy ulgowej: od 30-33 lat;

- kulminacja wczesnej dorosłości – pragnienie mówienia własnym głosem: 33-40 lat;

- wiek średni – kryzys: lata 40-65 lat (wstępowanie w wiek średni: 45 lat, wchodzenie w lata pięćdziesiąte, kulminacja wieku średniego: 55-60 lat, okres przejściowy do ery późnej dorosłości: 60-65 lat);

- okres późnej dorosłości.

Ks. Kiciński zdaje sobie sprawę z tego, że w koncepcji Levinsona można dostrzec również słabe punkty. Faktem jest jednak to, że od jej opublikowania w 1978 r. schemat podziału wieku dorosłego „jest jednym z kluczowych modeli w psychologii organizacji, polityce personalnej, zarządzaniu zasobami ludzkimi”. Może więc „stać się modelem dla opracowania propozycji zasiewu ewangelicznego, gdzie dorosły naprawdę będzie podmiotem procesu katechezy”⁹.

Jesteśmy świadomi determinacji Kościoła, w tym także Kościoła w Polsce, co do wprowadzenia katechezy dorosłych duszpasterstwo parafii¹⁰. Jednak sytuacja

⁷ Zob. S. Głaz, *Doświadczenie religijne a osobowość*, Kraków 2000, s. 65-94; cyt. za: A. Kiciński, *Dorosły jako podmiot katechezy* (mps), s. 6, przyp. 8.

⁸ Zob. L. Miś, *Ery i fazy rozwoju w życiu człowieka dorosłego w ujęciu Daniela J. Levinsona*, w: P. Socha (red.), *Duchowy rozwój człowieka*, Kraków 2000, s. 45-60; cyt. za: A. Kiciński, *Dorosły jako podmiot katechezy*, s. 7, przyp. 9.

⁹ *Tamże*, s. 12.

¹⁰ Wymownie ujął ten problem ks. A. Kiciński: „Fakt, że w *Dyrektorium ogólnym o katechizacji z 1997 r.* w rozdziale poświęconym *Katechezie dostosowanej do wieku* odnajdujemy na początku punkty poświęcone katechezie dorosłych, a dopiero potem katechezie dzieci

w praktyce Kościoła w Polsce jest taka, że „katecheza dla dorosłych znajduje się w głębokim kryzysie”. Systematycznie i całościowo ten sposób formacji chrześcijańskiej w przekonaniu ks. dr. Radosława Chałupniaka, jest prowadzony tylko przez ruchy i stowarzyszenia religijne¹¹. Autor dodaje także: „W wielu przypadkach, jeśli już istnieje pewna forma katechezy dorosłych, to często cechuje ją powierzchowność, improwizacja, brak pogłębionego przygotowania katechetów, słaby nacisk na działanie apostołskie, brak otwartości, trudności integracyjnej, brak odpowiedniego języka, czasami infantylne formy czy «amatorszczyzna». Wciąż słaby stan katechezy dla dorosłych ludzi stałe zatroskanie osób odpowiedzialnych za posługę Słowa. Liczne wypowiedzi przypominają o naglącej potrzebie takiej formy edukacji religijnej”¹².

Niewątpliwie istnieje wiele racji, które przemawiają za wprowadzeniem katechezy (dla) dorosłych w zwyczajną posługę zbawczą Kościoła. Ks. Chałupniak wymienił je i uzasadnił. Są to: wspomaganie katechezy rodzinnej, cały Kościół jest zarazem podmiotem jak i przedmiotem przepowiadania katechetycznego, wiara na każdym etapie rozwoju potrzebuje środowiska wzrostu, które jest współodpowiedzialne za wiarę wstępujących pokoleń¹³, katecheza dorosłych jest miejscem wspólnotowego rozwiązywania problemów religijno-moralnych, zmniejsza ryzyko „zepszczenia [wiary] do zakresu spraw czysto prywatnych, przeciwdziała izolowaniu katechezy dzieci i młodzieży, od początku chrześcijaństwa aż do odrodzenia właściwymi adresatami katechezy byli dorośli¹⁴. Trudności i niezrozumienie dla katechezy dorosłych są nie tylko po stronie prezbiterów, sprawujących zbawczą posługę w Kościele parafialnym, lecz także po stronie samych dorosłych, którzy nie są przekonani o „konieczności ich formacji religijnej”, cechuje ich „brak czasu, zmęczenie, ucieczka w samotność, w prywatność, niechęć do jakichkolwiek form grupowego kształcenia”¹⁵.

i młodzieży, odwrotnie jak to było w *Directorium catechisticum generale* z 1971 r., to nie tylko sprawa przesunięcia części materiału w dokumencie, tak łatwego w erze komputerowej, lecz stwierdzenie faktu, że rzeczywiście «Pasterze pamiętają, że katecheza dorosłych, właśnie dlatego, że przeznaczona ona jest dla osób zdolnych ją przyjąć i w nią odpowiedzialnie się zaangażować, jest zasadniczą formą katechezy, której wszystkie inne, choć równie ważne, są przyporządkowane» (art. 20)” (*tamże*, s. 1).

¹¹ R. Chałupniak, *Jaka katecheza dla dorosłych?* (mps), s. 1.

¹² *Tamże*.

¹³ „Zdaniem R. Murawskiego, «to człowiek dorosły a nie dziecko, jest zobowiązany być w świecie dojrzałym świadkiem Chrystusa. Z tego też powodu tylko człowiek dorosły może być właściwym odbiorcą katechezy»”; zob. R. Murawski, *Teologiczne podstawy katechezy dorosłych*, AK 71/1979, s. 186, cyt. za: R. Chałupniak, *Jaka katecheza dla dorosłych?* s. 2-3.

¹⁴ *Tamże*, s. 2-3.

¹⁵ *Tamże*, s. 4-5.

Czym jest katecheza dorosłych lub – jak chce tego autor prezentowanego tu opracowania – katecheza dla dorosłych? Pytanie to jest istotne, bo dopiero w świetle odpowiedzi na nie będzie można zasadnie podać odpowiedź na tytułowe pytanie referatu ks. dr. Chałupniaka. Pamiętając o definicji katechezy, którą wypracował Jan Paweł II w adhortacji apostołskiej *Catechsi tradendae*¹⁶, przywołuje wypracowane jej określenie przez ks. prof. Romana Murawskiego: „Proces, za pomocą którego w imieniu i na zlecenie Kościoła dokonuje się przepowiadanie wiary dorosłym”¹⁷.

Tak rozumianą katechezę dorosłych należy odróżnić „od liturgicznych form głoszenia słowa Bożego (kazania homilii)”¹⁸, a także nie należy „manipulować alternatywą: «katecheza dorosłych a l b o katecheza dzieci i młodzieży»”¹⁹.

Jaka zatem ma być katecheza dorosłych? By opisać ten szczególny rodzaj formacji dorosłych wiernych świeckich, prelegent odwołał się do terminu „katecheza”, nadając każdej z liter, które składają się na ten wyraz, odpowiednie znaczenie:

- K – kościelna
- A – adekwatna do odbiorców
- T – trwała (stała, permanentna)
- E – ewangelizacyjna
- C – chrystocentryczna
- H – humanistyczna (antropocentryczna)
- E – elitarna
- Z – zaprogramowana
- A – apostołska²⁰.

Ostatnim z przedstawionych referatów było opracowanie ks. dr. Piotra Tomasiaka, w którym ukazał możliwość prowadzenia katechezy dorosłych w kontekście zbawczej posługi Kościoła rzymskokatolickiego w Polsce²¹. Swój tekst podzielił na

¹⁶ „Katecheza jest wychowaniem w wierze dzieci, młodzieży i dorosłych, a obejmuje przede wszystkim nauczanie doktryny chrześcijańskiej, przekazywane na ogół w sposób systematyczny i całościowy, dla wprowadzenia wierzących w pełnię życia chrześcijańskiego” (art. 18, 4; por. KKK 5).

¹⁷ R. Murawski, *Kierunki i formy pracy katechetycznej z dorosłymi*, SSTH 13/1980, s. 66, cyt. za: R. Chałupniak, *Jaka katecheza dla dorosłych?* s. 7.

¹⁸ W tej kwestii nie ma zgody wśród referentów, którzy przedstawili swe opracowania podczas prezentowanego tu Sympozjum. Ks. Piotr Tomasiak przywołując *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (Kraków 2001), które z kolei powołuje się na *Dyrektorium ogólne katechizacji*, opowiada się za uznaniem harmonii jako formy katechezy dorosłych.

¹⁹ R. Chałupniak, *Jaka katecheza dla dorosłych?* s. 7.

²⁰ *Tamże*, s. 8-22.

²¹ P. Tomasiak, *Miejsce katechezy dorosłych w duszpasterstwie polskim* (mps).

trzy części, w których zaprezentował: analizę *Dyrektorium apostołstwa świeckich* i ogólnopolskich programów duszpasterskich w świetle katechezy dorosłych; wyzwania, jakie stoją przed katechezą dorosłych w obecnej sytuacji Kościoła oraz zarys katechezy dorosłych w *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce*.

Autor udzielił odpowiedzi na pytanie: Jak widziano katechezę dorosłych w podstawowych dokumentach planowania duszpasterskiego Kościoła w Polsce. I trzeba zaznaczyć, że nie jest to odpowiedź zadowalająca. Jedynie w odniesieniu do *Dyrektorium apostołstwa świeckich* z 1970 r. można stwierdzić, że osoby, które w czasach niewoli komunistycznej wytyczały linie programowe duszpasterstwu polskiemu, nie zapomniały „o potrzebie formacji dorosłych”, i prelegent dodaje: „Można dziś mówić, że były propozycje doraźne, ale przecież dostosowane do ówczesnych warunków, a więc realistyczne”²². Tak pozytywnej oceny nie można odnieść do programów duszpasterskich, których nie poprzedzała ani analiza długofalowych potrzeb pastoralnych, ani stanu religijności czy rzeczywistych zapotrzebowań wiernych. Charakteryzowała je swoiście pojęta akcyjność i brak realizacji skutecznej i systematycznej²³. Także w ramach II Polskiego Synodu Plenarnego nie wypracowano „żadnego dokumentu, który w sposób całościowy przedstawiłby wizję katechezy”²⁴.

Przepowiadanie katechetyczne w Polsce w ogóle, w tym katecheza dorosłych w szczególności, stoi wobec wyzwań, charakterystycznych dla społeczeństwa modernistycznego i postmodernistycznego. Są to: upowszechnianie się mentalności technicznej, sekularyzacja, laicyzacja, ignorancja religijna i osłabienie praktyk religijnych, apoteoza wolności i kontestacja autorytetów, w tym przede wszystkim autorytetu Kościoła. Wspomagane jest to przez pewne ośrodki lewicy i tzw. katolewicy oraz znaczącym wpływem kultury medialnej²⁵. Temu wszystkiemu musi stawić czoło przepowiadanie katechetyczne, znaczone pogłębianiem treści wiary, rozwijaniem refleksji nad tajemnicą człowieka, umacnianiem postaw religijnych, pojęciem samokrytyki Kościoła w duchu Ewangelii, poprawnym rozumieniem wolności i dialogiem, jako jedynie skuteczną metodą kontaktu z człowiekiem współczesnym: „Odpowiedzią jest katecheza wierna Bogu i człowiekowi, i przepowiadająca Chrystusa”. Z kolei środowiskiem, które ma inspirować katechezę, jest parafia, która „przedstawia widzialny Kościół, a nawet ostatecznie umiejscawia Kościół i jest samym Kościołem (...). Dlatego też pytanie o koncepcje katechezy dorosłych

²² *Tamże*, s. 3.

²³ *Tamże*, s. 3-6

²⁴ *Tamże*, s. 14.

²⁵ *Tamże*, s. 6; na ten temat zob. też J. Marjański, *Kryzys moralny czy transformacja wartości. Studium socjologiczne*, Lublin 2001.

wiąże się ściśle z pytaniem o koncepcję parafii²⁶. To z kolei wysuwa postulat działania planowego i umiejętnego złączenia duszpasterstwa masowego z tzw. duszpasterstwem elitarnym, to znaczy wyznaczenia ruchom i stowarzyszeniom religijnym odpowiadającego im miejsca i roli o duszpasterstwie zwyczajnym Kościoła.

Ks. Tomasiak stwierdza, że przedstawione przez Konferencję Episkopatu Polski *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (DKKKPol) zawiera wypracowaną koncepcję katechezy dorosłych. Już samo umiejscowienie zagadnienia katechezy dorosłych w rozdziale poświęconym duszpasterstwu w parafii wskazuje na to, że dokument ten „opowiada się za uznaniem parafii za podstawowe środowisko katechetyczne” oraz wiąże katechezę dzieci i młodzieży z katechezą dorosłych, uznając tę ostatnią za przesądzoną o skuteczności przepowiadania skierowanego do dzieci i młodzieży (tamże, 98, 1, 3).

Katechezą dorosłych, w myśl tego dokumentu, należy objąć trzy kategorie osób: wierzących; tych, którzy oddalili się od wiary i nieochrzczonych, ale tylko do dwóch pierwszych kategorii należy adresować katechezę dorosłych.

Pośród zadań i tematów, charakterystycznych dla tego typu katechezy, wymienia się: popieranie formacji i dojrzewania życia chrześcijańskiego za pomocą pedagogii sakramentalnej, dni skupienia, kierownictwa duchowego; wychowanie do właściwej oceny w świetle wiary zmian społeczno-kulturowych w społeczeństwie; wyjaśnianie aktualnych problemów religijnych i moralnych; wyjaśnianie relacji, jakie zachodzą między działaniem doczesnym a eklezjalnym; rozwijanie racjonalnych podstaw wiary; formowanie do przyjęcia odpowiedzialności w misji Kościoła i do umiejętności odważnego dawania chrześcijańskiego świadectwa w społeczeństwie.

Jako formy katechezy dorosłych dokument proponuje kursy katechezy systematycznej, formy katechezy okazjonalnej, uwzględniającej różne sytuacje i okoliczności, domagające się światła orędzia Bożego; katechezę podejmowaną przez ruchy, stowarzyszenia i organizacje katolickie; rekolekcje zamknięte, katechezę podczas pieszych i autokarowych pielgrzymek; homilie; kazania tematyczne, głoszone w czasie okresowych nabożeństw; katechezę adresowaną do rodziców z racji przygotowania do sakramentów świętych ich dzieci; doroczne rekolekcje lub misje.

W *Dyrektorium katechetycznym Kościoła katolickiego w Polsce* zawarto także propozycję, by katecheza dorosłych była programowana na szczeblu parafii, diecezji i kraju, a programy duszpasterskie i katechetyczne były ze sobą wzajemnie powiązane.

²⁶ P. Tomasiak, *Miejsce katechezy dorosłych w duszpasterstwie polskim*, s. 8.

* * *

Układ materiału i zaprezentowanych zagadnień wskazuje, że wygłoszone opracowania stanowią komentarz do wspomnianego dokumentu, który został opublikowany w 1990 r. Nie jest on „ani wyczerpującym dyrektoriem dla katechezy dorosłych, ani programem, który można bezpośrednio przenieść na obszar działalności duszpastersko-katechetycznej”²⁷. Natomiast zawiera „niektóre ukierunkowania, spójne i systematycznie podane, które oddają aktualny stan doświadczeń na tym polu”, które są adresowane do katechetów i duszpasterzy, by „dokładniej rozumieli i realizowali «katechezę dorosłych»”²⁸.

Marek Marczewski, Lublin-Kraków

²⁷ *Tamże.*

²⁸ *Tamże.*